

Ажыл-ишчилер-биле быжыг харылзаа

(Агиткультибригаданың ажылының дуржулгазындан)

Агиткультибригаданың колхозтоң фермаларының бригадалары ийи ийи ажыл-ишчилерге четкилеп манап, ону күзүңгү аачы кылдыр уткуң, хүдээп ап турарына кижини сеткиди ханар. Ичанагай канчаар: агиткультибригаданың эң-найралдыг, ажыл-иши бичи коллективинде көдө артист-концертчилеринден аңгыда колхозтоң магазин эргелекчизи Ондар Кызыл-оол, кижини эчизин Монгуш Билчиима, баш таарыкчызы Сат Көмбүзүл (ол-ла Көмбүзүл чорлаачы, балчы), лекторлар Александр Чудумович Дигик (партор), экономист Савдий Бааза, тодаргайлап чугалаагар, мида кандыг тускай мергежилдигер чок доор.

Иейлинг, утча-шынары бедик, ялы-паны номерлер-биле байлак концерт программаны көргөн колхозчулар сагыш-сеткили ханып, өөрүп четкирерини илереди. Итинини амыл-айыгына ажыл-иши тура-оорун улам күштендирер. Чөөн-Хемчик районуң Хайыракан клаунада бо агиткультибригада ирак-урак чайларда фермалары, малчыларын, итинини малына быжыг чөм-сууну белеткеп турар ситен бригадаларын уда-дараа кезин, СЭКН ТК-ның ичин. Пленумунуң шийтилерин амылдан боттандырган чорударына өвөш өвөс ажылды кылдып, колхозчу ишчилерини материалдыг болуш културтуг негеделерин чогуру-биле хандыра дөш шудуру ажылдап турар. Манаа чөпкө кылдыр агиткультибригаданың эркен айыны төнүктүне колхоз фермаларына, бригадаларына эвезелгени үнүшкүнүн дугайын чуулаасакчызын.

Эртейтинин чеди шак. Колхоз баштаар черинин көтөрөшкенин чына-ла кижинде доо болду. «Утас чылдыр, дойдур чүү болган чөөр» дөш аңаа чед берген мен. Колхоз даразын эш Көмбүзүл, мида партия эге организациязының секретари эш Дигик аразында бир-ле чуулаа ажылды дугайын дугуржуң чуулаасакчы олар.

— Александр Чудумович, агиткультибригаданың Хемчик бажаңда Чайлаг-Хемнин № 1, 3 сүт-бараан фермаларының ажыл-ишчилери ху-элдиг манап турар-дыр. Чайлаг-Хем амылда № 1 фермада байлак дүвөрөңчиг. Сөөгү үеде сүт саадызын чу-дулаан, дүңкө калатты организаци-зайн турар. Бо бүгүн сагырмын, ужурун тыкса акти боор, секретарь — деп, сүмөлөп чуулаалың.

— Иет, ол-ла четкестерни анал-дып көрүшүң, күш-ажылдың бу-дурдуңуң бөдөр болгаң кижини бурзуңуң күш-ажыгды сагыла-чуру-мун кедерге чөмөгөңгү адыр бис. Бистин-биле кады экономист эш Бааза база чоруур. Ичанагай ажыл-да догарлык четкестерни илереди, бурзуңуңуң маңыңда «Агиткультибри-гада» сайтаар бис — деп, партор да-га-би-ле чууладуңуң чөпшөвөрүң, уламчылай-дыр. — Ол-ла машина-би-ле Бора-Хөл хову бригаданыңа, Сын-Чүректө ситенчилерге, Ке-гзон-Булак ферманың саанчыла-рынга база чедер деп пландалдыс.

— Ол-ла чууладу-тур, Александр Чудумович — деп, дарга бригадалы-ны чорур маршуруңа сеткиди хан-нып харымдын.

Талгы-да даг дүште агитбригада Чайлаг-Хемини № 1, 3 сүт-бараан фермаларына аадап чед берген. Келген дараан-да фермаларын ка-йзынга-даа ажыл-иш хайнын үңгөн, чуулаасакчымын.

Партор А. Ч. Дигик фермаларының үчеткитери Ай-Хөө, Уртун-Назын-биле, ылаңгы мида ажыл-ишчилери-ниң ажыл-амыдыралы-биле тодаргай таныжып көргөн. Ол аразында клуб эргелекчизи Бады, колхозтоң эконо-мист Бааза концерт программаның репетициясын чорудуп, фермаларың мурнакчы шобанарын алдаржыт-кан, оон-биле кады ийи-чаңгыс чаа-гадарын, арагачыларын, ажылда четкестерни сойгалаан кожамыстар-ны «Агиткультибригада» чырынды үндүр-ген, Садыгжи Ондар Кызыл-оол, зоо-техник Дамба, баш таарыкчызы Көм-бүзүл болгаң ескелер-даа боттары-ның туус-туус хүдээлгелерин күөсөдип чорушканар.

Иет өтүтүг, аржаан ышкаш дамы-рак суугу Чайлаг-Хемини ишчилери-ниң агитбригада кончуг содун кон-церт программаны көргүскөн. Колхозчулар элбек номеринг концерт программаның иштинден хөйүңгү «Партияның кыйгыры-биле», «Чаа суурму», «Партия дегерезин» деп ырларын, С. Бадааның «Тооруктуг долай Таңдым», «Сыдыгында», ыраакы кыстар Ондар Мыртак, Таяа Кара-Салдың «Аванга» деп ырларын күөсеткенин, анык мурнакчы мал-чы Сат Бады-Суурини «Чүү-даа чү-ве өлтү болбай» деп шүлүн урай-чечен чуулаанын адш чөпшөвөрү-ниң-биле сеткиди ханып, хүдээп ай-ташар.

Колхозтоң агитбригаданың көң-дерин көөрү-биле чыгыш келген саанчыларга, кадарчыларга болгаң чөпкө-каанын хөйжүлүгүңа эш Дигик «СЭКН ТК-ның ичин Пленуму бо-лаш амгы үениң эвезелгиги соуда-галар» деп аттыг лекцияны респуб-ликанын, Чөөн-Хемчик районуң бол-гаң колхозтоң амылдары-биле туу-туу харылаа-холбоалыг кылдыр номчуп берген. Партор Александр Чудумович Дигик колхозтоң эконо-мист эш Бадааның, зоотехник эш Дамбаның киржиге дуаа-быле фермаларын кайызын-даа ажыл-ишчилерин мурнакчыларын иле-редип, аякка четкестерни тодар-дып, оларын дарыг чайларынның оруктарын айтканын. Ийи ферма-ны мурнакчы саанчылар комунис-ти Сарыгар Чудур, Монгуш Баату, Монгуш Алдын-кис, Натала Сүт-чылды бир инектен 1250 литр сүт саап адыр хүдээлгезин чартык чылда 650 — 750 литр кылдыр саап, рес-публиканың малчыларынның Нады-мынга укуштур чөпип алган ол де-мидикиниң улам быжыглап, ал-ган социалистик хүдээлгезин Ок-тябрьниң социалистик Улуг револю-циянын байыралының бугуузунда күөсөдүр дөш могаг чок ажылдап турарлар.

Фермаларын амылдында четкес-терни аякка шүшпөп, чаглаа, ха-ры-лаа ажылдын тугу өңүнде арагага хандыкы бөр ийи-чаңгыс кижилерни агиткультибригаданың үн-дүргени «Агиткультибригада» солуна шы-гыш сойгалааш, фермаларың кат-тышкан хуралды динналыр ном-чааны дык дөштинг болган. Чижээ, кадарчылар Чичи-оол, Дилжиге (№ 3 ферма) олар инек кадарар хүдээлгезине ээ-харысагга чок болуп, эртейин саада доостуру-биле колдан инекти ара-арыге аңаа сүрүшкөп, кезжээ эдеп екпек турганы, оң байтыг дүңкө калатты шуут кыл-байн турганы сүт саадызын дык-кы чуулаасакчы чөдөргөн.

Фермаларын амылдында четкес-терни аякка шүшпөп, чаглаа, ха-ры-лаа ажылдын тугу өңүнде арагага хандыкы бөр ийи-чаңгыс кижилерни агиткультибригаданың үн-дүргени «Агиткультибригада» солуна шы-гыш сойгалааш, фермаларың кат-тышкан хуралды динналыр ном-чааны дык дөштинг болган. Чижээ, кадарчылар Чичи-оол, Дилжиге (№ 3 ферма) олар инек кадарар хүдээлгезине ээ-харысагга чок болуп, эртейин саада доостуру-биле колдан инекти ара-арыге аңаа сүрүшкөп, кезжээ эдеп екпек турганы, оң байтыг дүңкө калатты шуут кыл-байн турганы сүт саадызын дык-кы чуулаасакчы чөдөргөн.

Фермаларын амылдында четкес-терни аякка шүшпөп, чаглаа, ха-ры-лаа ажылдын тугу өңүнде арагага хандыкы бөр ийи-чаңгыс кижилерни агиткультибригаданың үн-дүргени «Агиткультибригада» солуна шы-гыш сойгалааш, фермаларың кат-тышкан хуралды динналыр ном-чааны дык дөштинг болган. Чижээ, кадарчылар Чичи-оол, Дилжиге (№ 3 ферма) олар инек кадарар хүдээлгезине ээ-харысагга чок болуп, эртейин саада доостуру-биле колдан инекти ара-арыге аңаа сүрүшкөп, кезжээ эдеп екпек турганы, оң байтыг дүңкө калатты шуут кыл-байн турганы сүт саадызын дык-кы чуулаасакчы чөдөргөн.

Фермаларын амылдында четкес-терни аякка шүшпөп, чаглаа, ха-ры-лаа ажылдын тугу өңүнде арагага хандыкы бөр ийи-чаңгыс кижилерни агиткультибригаданың үн-дүргени «Агиткультибригада» солуна шы-гыш сойгалааш, фермаларың кат-тышкан хуралды динналыр ном-чааны дык дөштинг болган. Чижээ, кадарчылар Чичи-оол, Дилжиге (№ 3 ферма) олар инек кадарар хүдээлгезине ээ-харысагга чок болуп, эртейин саада доостуру-биле колдан инекти ара-арыге аңаа сүрүшкөп, кезжээ эдеп екпек турганы, оң байтыг дүңкө калатты шуут кыл-байн турганы сүт саадызын дык-кы чуулаасакчы чөдөргөн.

Фермаларын амылдында четкес-терни аякка шүшпөп, чаглаа, ха-ры-лаа ажылдын тугу өңүнде арагага хандыкы бөр ийи-чаңгыс кижилерни агиткультибригаданың үн-дүргени «Агиткультибригада» солуна шы-гыш сойгалааш, фермаларың кат-тышкан хуралды динналыр ном-чааны дык дөштинг болган. Чижээ, кадарчылар Чичи-оол, Дилжиге (№ 3 ферма) олар инек кадарар хүдээлгезине ээ-харысагга чок болуп, эртейин саада доостуру-биле колдан инекти ара-арыге аңаа сүрүшкөп, кезжээ эдеп екпек турганы, оң байтыг дүңкө калатты шуут кыл-байн турганы сүт саадызын дык-кы чуулаасакчы чөдөргөн.

Фермаларын амылдында четкес-терни аякка шүшпөп, чаглаа, ха-ры-лаа ажылдын тугу өңүнде арагага хандыкы бөр ийи-чаңгыс кижилерни агиткультибригаданың үн-дүргени «Агиткультибригада» солуна шы-гыш сойгалааш, фермаларың кат-тышкан хуралды динналыр ном-чааны дык дөштинг болган. Чижээ, кадарчылар Чичи-оол, Дилжиге (№ 3 ферма) олар инек кадарар хүдээлгезине ээ-харысагга чок болуп, эртейин саада доостуру-биле колдан инекти ара-арыге аңаа сүрүшкөп, кезжээ эдеп екпек турганы, оң байтыг дүңкө калатты шуут кыл-байн турганы сүт саадызын дык-кы чуулаасакчы чөдөргөн.

Фермаларын амылдында четкес-терни аякка шүшпөп, чаглаа, ха-ры-лаа ажылдын тугу өңүнде арагага хандыкы бөр ийи-чаңгыс кижилерни агиткультибригаданың үн-дүргени «Агиткультибригада» солуна шы-гыш сойгалааш, фермаларың кат-тышкан хуралды динналыр ном-чааны дык дөштинг болган. Чижээ, кадарчылар Чичи-оол, Дилжиге (№ 3 ферма) олар инек кадарар хүдээлгезине ээ-харысагга чок болуп, эртейин саада доостуру-биле колдан инекти ара-арыге аңаа сүрүшкөп, кезжээ эдеп екпек турганы, оң байтыг дүңкө калатты шуут кыл-байн турганы сүт саадызын дык-кы чуулаасакчы чөдөргөн.

Фермаларын амылдында четкес-терни аякка шүшпөп, чаглаа, ха-ры-лаа ажылдын тугу өңүнде арагага хандыкы бөр ийи-чаңгыс кижилерни агиткультибригаданың үн-дүргени «Агиткультибригада» солуна шы-гыш сойгалааш, фермаларың кат-тышкан хуралды динналыр ном-чааны дык дөштинг болган. Чижээ, кадарчылар Чичи-оол, Дилжиге (№ 3 ферма) олар инек кадарар хүдээлгезине ээ-харысагга чок болуп, эртейин саада доостуру-биле колдан инекти ара-арыге аңаа сүрүшкөп, кезжээ эдеп екпек турганы, оң байтыг дүңкө калатты шуут кыл-байн турганы сүт саадызын дык-кы чуулаасакчы чөдөргөн.

Фермаларын амылдында четкес-терни аякка шүшпөп, чаглаа, ха-ры-лаа ажылдын тугу өңүнде арагага хандыкы бөр ийи-чаңгыс кижилерни агиткультибригаданың үн-дүргени «Агиткультибригада» солуна шы-гыш сойгалааш, фермаларың кат-тышкан хуралды динналыр ном-чааны дык дөштинг болган. Чижээ, кадарчылар Чичи-оол, Дилжиге (№ 3 ферма) олар инек кадарар хүдээлгезине ээ-харысагга чок болуп, эртейин саада доостуру-биле колдан инекти ара-арыге аңаа сүрүшкөп, кезжээ эдеп екпек турганы, оң байтыг дүңкө калатты шуут кыл-байн турганы сүт саадызын дык-кы чуулаасакчы чөдөргөн.

Фермаларын амылдында четкес-терни аякка шүшпөп, чаглаа, ха-ры-лаа ажылдын тугу өңүнде арагага хандыкы бөр ийи-чаңгыс кижилерни агиткультибригаданың үн-дүргени «Агиткультибригада» солуна шы-гыш сойгалааш, фермаларың кат-тышкан хуралды динналыр ном-чааны дык дөштинг болган. Чижээ, кадарчылар Чичи-оол, Дилжиге (№ 3 ферма) олар инек кадарар хүдээлгезине ээ-харысагга чок болуп, эртейин саада доостуру-биле колдан инекти ара-арыге аңаа сүрүшкөп, кезжээ эдеп екпек турганы, оң байтыг дүңкө калатты шуут кыл-байн турганы сүт саадызын дык-кы чуулаасакчы чөдөргөн.

Фермаларын амылдында четкес-терни аякка шүшпөп, чаглаа, ха-ры-лаа ажылдын тугу өңүнде арагага хандыкы бөр ийи-чаңгыс кижилерни агиткультибригаданың үн-дүргени «Агиткультибригада» солуна шы-гыш сойгалааш, фермаларың кат-тышкан хуралды динналыр ном-чааны дык дөштинг болган. Чижээ, кадарчылар Чичи-оол, Дилжиге (№ 3 ферма) олар инек кадарар хүдээлгезине ээ-харысагга чок болуп, эртейин саада доостуру-биле колдан инекти ара-арыге аңаа сүрүшкөп, кезжээ эдеп екпек турганы, оң байтыг дүңкө калатты шуут кыл-байн турганы сүт саадызын дык-кы чуулаасакчы чөдөргөн.

Ол ышкаш фермалардан сүт сөөр-туру-биле быжыглаттынган чолаачы Сат Ивиг-оол (хып дөң анык эр хи-резинде) арагага хандыкышп, сүттү өй-шаанда сөөртүрүн болганчок-ла оалдадып турганы чидиг шүтүмчү-делге таварышкан.

№ 3 фермаңың коланында онаптыг ажыл-ижи чок, аңаа-да амыр, хүп эртеринге өйшөкөн өштер, Чуду-ймаа, Амыр-оол оларын ситен белетке-линин тудуктуг өңүнде таамчыраг ай олары «Агиткультибригада» бурду шаап, инитилеге ажыктыг күш-ажылче үс-түнде өштерин доп-дордан кыржи-рин дөрт негеп бижээп болгаң салгаң негедени дарыг күөсетпес бола ай-тыргың оон-даа шыггыш тургус-туна бөрин оларга колхозтоң хөй-нитизиниң мурнунд сагындырган.

Монгуш Уртун-Назын үчөткиттен № 1 фермаңың бир саар инээ черге төрөө-ле ам недела чед берген тур-буже, ол үчөткиткиң амыр-тайбың олуларың, колхозтоң скла эргелек-чизи Куулар Алдын-Хердиди ырак-урак черден келген ферма ажылдак-чыларыңа чаш бызаалар, чаа төрөн инектер чөмөгөр хөндү дагынын «ажыл шыгы сагымы чаныг кижин мен» деп сыдак какшак, чогуур өй-шаанда үлдүрүп бербей, бюр-кратчы бээ-биле аажылап турарын, фермаларың кайызында-да солун-нарын туг-туу-биле оалдап көң турарын «Агиткультибригада» чуула-чуулоон. Сүт саадызын моон сонгаар инектеринг аш-шозааның айы-биле туус-туузаңа демделген чорударың үчөткиттер Сат Ай-Хөө, Монгуш Ур-тун-Назын олардан агиткультибри-гада негөөң.

СЭКН-нің ХХІІ съездин аттыг колхоз-тоң партору эш А. Ч. Дигикке баштапкан агиткультибригада колхоз-чу ажыл-ишчилер-биле хүн бүрү ту-дуу харылаалыг, амылрадың не-гедештеринг жолоудас дөш шуду-ругу ажылдап турарынын барымза-чыкжестерин бригаданың бо үнүшкү-нү-биле кызыгарлап болбас. Чүд дээрге чүгле июльдуң ийги чартымын-да бо агиткультибригаданың өвөш киж-ки киржикчилеринг коллективин Ке-гзон-Булактын № 2 сүт-бараан фер-мазын, Бора-Хөлдүң ховужуларынга, Сат Доржу бригадаларын Сын-Чүркетин каабаң-дегем шөлдөрининг 100 тонна ситенин кыска суусада кезип, сараптап алкан ситенчилерге бараан болуп, кедөңгө ажыл-ишчи-леринге боттуг дуаны чөдирген бол-гаң «Мосфильм» кол режиссөр Сергей Александрович Яковлев-биле Хайыракан стурунг чурттаачылары-ның чыгыг укурамыггазын органи-застан болгай.

Идеологтуг ажылды коммунистг инициатива боттуг чуул кылдыр бот-тандырылың уаг үлээсинге эң дөштинг, эң үрө-түнедегй чөпкөп кылдыр амылдарың улам айткан СЭКН ТК-ның ичин Пленумунг доктап-шиитилерин амылдарла боттандыра дөш колхозтоң агит-культибригаданың бодунуң ажыл-чору-дугазыңа мурнакчы дуржулганы иштереди, ажылда, амылрадыл чаа чууладу бугу тала-биле деткири, оон-даа тура-соруктуг болгаң өрөс-шуду-ругту, тывынгыр ажылдары чуула-жөк.

Идеологтуг ажылды коммунистг инициатива боттуг чуул кылдыр бот-тандырылың уаг үлээсинге эң дөштинг, эң үрө-түнедегй чөпкөп кылдыр амылдарың улам айткан СЭКН ТК-ның ичин Пленумунг доктап-шиитилерин амылдарла боттандыра дөш колхозтоң агит-культибригаданың бодунуң ажыл-чору-дугазыңа мурнакчы дуржулганы иштереди, ажылда, амылрадыл чаа чууладу бугу тала-биле деткири, оон-даа тура-соруктуг болгаң өрөс-шуду-ругту, тывынгыр ажылдары чуула-жөк.

Идеологтуг ажылды коммунистг инициатива боттуг чуул кылдыр бот-тандырылың уаг үлээсинге эң дөштинг, эң үрө-түнедегй чөпкөп кылдыр амылдарың улам айткан СЭКН ТК-ның ичин Пленумунг доктап-шиитилерин амылдарла боттандыра дөш колхозтоң агит-культибригаданың бодунуң ажыл-чору-дугазыңа мурнакчы дуржулганы иштереди, ажылда, амылрадыл чаа чууладу бугу тала-биле деткири, оон-даа тура-соруктуг болгаң өрөс-шуду-ругту, тывынгыр ажылдары чуула-жөк.

Идеологтуг ажылды коммунистг инициатива боттуг чуул кылдыр бот-тандырылың уаг үлээсинге эң дөштинг, эң үрө-түнедегй чөпкөп кылдыр амылдарың улам айткан СЭКН ТК-ның ичин Пленумунг доктап-шиитилерин амылдарла боттандыра дөш колхозтоң агит-культибригаданың бодунуң ажыл-чору-дугазыңа мурнакчы дуржулганы иштереди, ажылда, амылрадыл чаа чууладу бугу тала-биле деткири, оон-даа тура-соруктуг болгаң өрөс-шуду-ругту, тывынгыр ажылдары чуула-жөк.

Идеологтуг ажылды коммунистг инициатива боттуг чуул кылдыр бот-тандырылың уаг үлээсинге эң дөштинг, эң үрө-түнедегй чөпкөп кылдыр амылдарың улам айткан СЭКН ТК-ның ичин Пленумунг доктап-шиитилерин амылдарла боттандыра дөш колхозтоң агит-культибригаданың бодунуң ажыл-чору-дугазыңа мурнакчы дуржулганы иштереди, ажылда, амылрадыл чаа чууладу бугу тала-биле деткири, оон-даа тура-соруктуг болгаң өрөс-шуду-ругту, тывынгыр ажылдары чуула-жөк.

Идеологтуг ажылды коммунистг инициатива боттуг чуул кылдыр бот-тандырылың уаг үлээсинге эң дөштинг, эң үрө-түнедегй чөпкөп кылдыр амылдарың улам айткан СЭКН ТК-ның ичин Пленумунг доктап-шиитилерин амылдарла боттандыра дөш колхозтоң агит-культибригаданың бодунуң ажыл-чору-дугазыңа мурнакчы дуржулганы иштереди, ажылда, амылрадыл чаа чууладу бугу тала-биле деткири, оон-даа тура-соруктуг болгаң өрөс-шуду-ругту, тывынгыр ажылдары чуула-жөк.

Идеологтуг ажылды коммунистг инициатива боттуг чуул кылдыр бот-тандырылың уаг үлээсинге эң дөштинг, эң үрө-түнедегй чөпкөп кылдыр амылдарың улам айткан СЭКН ТК-ның ичин Пленумунг доктап-шиитилерин амылдарла боттандыра дөш колхозтоң агит-культибригаданың бодунуң ажыл-чору-дугазыңа мурнакчы дуржулганы иштереди, ажылда, амылрадыл чаа чууладу бугу тала-биле деткири, оон-даа тура-соруктуг болгаң өрөс-шуду-ругту, тывынгыр ажылдары чуула-жөк.

Идеологтуг ажылды коммунистг инициатива боттуг чуул кылдыр бот-тандырылың уаг үлээсинге эң дөштинг, эң үрө-түнедегй чөпкөп кылдыр амылдарың улам айткан СЭКН ТК-ның ичин Пленумунг доктап-шиитилерин амылдарла боттандыра дөш колхозтоң агит-культибригаданың бодунуң ажыл-чору-дугазыңа мурнакчы дуржулганы иштереди, ажылда, амылрадыл чаа чууладу бугу тала-биле деткири, оон-даа тура-соруктуг болгаң өрөс-шуду-ругту, тывынгыр ажылдары чуула-жөк.

Идеологтуг ажылды коммунистг инициатива боттуг чуул кылдыр бот-тандырылың уаг үлээсинге эң дөштинг, эң үрө-түнедегй чөпкөп кылдыр амылдарың улам айткан СЭКН ТК-ның ичин Пленумунг доктап-шиитилерин амылдарла боттандыра дөш колхозтоң агит-культибригаданың бодунуң ажыл-чору-дугазыңа мурнакчы дуржулганы иштереди, ажылда, амылрадыл чаа чууладу бугу тала-биле деткири, оон-даа тура-соруктуг болгаң өрөс-шуду-ругту, тывынгыр ажылдары чуула-жөк.

Идеологтуг ажылды коммунистг инициатива боттуг чуул кылдыр бот-тандырылың уаг үлээсинге эң дөштинг, эң үрө-түнедегй чөпкөп кылдыр амылдарың улам айткан СЭКН ТК-ның ичин Пленумунг доктап-шиитилерин амылдарла боттандыра дөш колхозтоң агит-культибригаданың бодунуң ажыл-чору-дугазыңа мурнакчы дуржулганы иштереди, ажылда, амылрадыл чаа чууладу бугу тала-биле деткири, оон-даа тура-соруктуг болгаң өрөс-шуду-ругту, тывынгыр ажылдары чуула-жөк.

Идеологтуг ажылды коммунистг инициатива боттуг чуул кылдыр бот-тандырылың уаг үлээсинге эң дөштинг, эң үрө-түнедегй чөпкөп кылдыр амылдарың улам айткан СЭКН ТК-ның ичин Пленумунг доктап-шиитилерин амылдарла боттандыра дөш колхозтоң агит-культибригаданың бодунуң ажыл-чору-дугазыңа мурнакчы дуржулганы иштереди, ажылда, амылрадыл чаа чууладу бугу тала-биле деткири, оон-даа тура-соруктуг болгаң өрөс-шуду-ругту, тывынгыр ажылдары чуула-жөк.

№ 2 чүк ATK-ының чолаачысы комсомолец Петр Ширев ол коллективте мурнакчы чолаачыларын бирээниге санаттын турар. Бо чылдың ийги кварталының бугурутле планын ол 125 хуу күөсетип болгаң 180 килограмм кылар, чаар материалды камап алган. Ооң эдилеп турары чүк машиназы үргүтү-ле камиг эдилде турар, машиназын хайгарары турарын оң кады ажылдап турар эш-өөрү бо-ла көөрлөр. Эш Ширев коллективтин бугурутле хуралдарына чүв чуулаал тура, күш-ажылдың бугурутчулун беделдерин дугайын хөй удаа саналдап, бодунга бедиктер хүдээлгелериң-даа ап келген. Ол хүдээлгелерин Петр адаларын-биле күөсөдип келген.

ЧУРУКТА: чолаачы Петр Ширев. Фото Х. ЧАПЫКОВУУ.

Садыгны чурумчудар

(РАЙПОЛАР АЖЫЛЫНЫҢ ЧАРТЫН ЧЫЛДА ТҮНЭЛДЕРИНДЕН)

ТЕС-ХЕМ райпоу чеди чылдың бешик чымын баштайты чартымын-да бараан саарылгазынын, ийитин чөмөңгө чөдөрүнүн, а ол ышкаш луучу кедигинер кирип алырынын плаанын доолур болгаң ажыг күөсеткенин районуң садыг ажылдакчыларын чөөктя чаа болуп эркен хуралы демделген.

Бараан саарылгазынын планын ай санында ажыг күөсөдип, чонун хер-геделерин хандырып өңкидер дөш кызымаккай чоруун үргүтү илереди турар Самгалдайла райма эргелекчизи Рачева, Шуурмак Корешинова, Ак-Эрикте Доткан-оол, Устүт Шынаада Яндак-оол ышкаш садыгны өске-даа мурнакчы-ларынның саны районда көвүдөп турар.

Өөң-биле кады совет садыгны чурумун үрөр, магазинерин чогуур шактарында ажыгыш, чонун кыр-гын чагыгарын күөсөдирин бодас кижилер садыг ажылдакчыларын аразында ам-даа бари хуралга иле-реп турган.

Райпоунг ажылдакчылары, ылаңгы ооң садыг кидизинин эргелек-чизи эш Антонова магазинер ажы-лын контролдайын база ертектик чуудар харылаар ажылга кижини чогуур хыналда чокка кижин ай турганында Самгалдайла дежур-ный магазине садыгга турган Абды-насыева, Корг, автолавка садыгыны Ч. Далай-оол, дарек садыгылар Моюрга, К. Доржу ышкаш кижилер совет садыгны чурумун үргүтү урөп, хөй-нитизин дөш хөй түнүг ашха-хөрөңгилер оорлап төгөчөгөн. Ооң түнөвөдө районун системна чымын өрө-самчыдал туу эртен чымын 10000 рубль турганында бо чылдың баштайгы чартымын 21200 рубль болуп турар.

Самгалдай столовазынын арыг-лазаны алгаш, ону эки күөсөдип турар кижилерин дугайын кол-дуунда

ЧЕЧЕН ЧОГА АЛ БУЛУНУ

(Анык авторлар биске бижип тур)

Ажылдаар, өөренир...

Шүлүк бижириниң талазы-биле чаа-ла орадажышкынарым кылдып турар...

Барым-Хемчик районун Гаали суурунда С. Нортин-оол «Отгувус» «СЭТА-ның медетели» деп шүлүктөр...

«Элим каскак ажарында Эрес ойну муһун ал деп. Эрес, кезже чылгычымас...

«Ара-ма-ма, ача, па... деп. Ара-соора чугаа эрөөр» Кандыг кончук өзүчөл төл боор!

«Барым-Хемчик районун Кызыл-Мадалык суура Баш Хомушунуң «Базааларым»...»

«СЭТА-ның чаа медетели» Секиткилер түге улуп калганы ол? В. Гершкованың комсомсте уюпканын динчээш, оттуң келди аан?

«Чайыным хүн ака берди. Улеттиге кезже дүшү. Одар чораан көвей инек...

«Чакыч хүнде Кремльдин ордузунга Чазак-биле шүлүктөр Позиция салымнын дугайында...

«Бодан ирек баштыктым Казакстан Калчан-Шилги Баргыраалан башы орда Чал-дыр ишти чайгаларда...

«Чакыч хүнде Кремльдин ордузунга Чазак-биле шүлүктөр Позиция салымнын дугайында...

«Караң чакы сөмчө төктүп агып чораан Кандыг-берге дерани үе эрте берген Тываларын чаа мрын, өктүп үнүп Дына!...»

«Мурна-мурна, мурна-мурна» «СЭТА-ның чаа медетели» «Кандыг кончук өзүчөл төл боор!»

«Угун-дески Бардык шүлүк Угулгалып хаастаан лет, Урукталып басы келген...

«Угун-дески Бардык шүлүк Угулгалып хаастаан лет, Урукталып басы келген...»

«Чоруктан шүлүктөрүнүн темасы, бижитинген аяны-даа колдуунда-ла дөмөй болгусулар-дыр. Оон кедересе моон мурнууда паралагала үнүп...

«Амьдралдын шындыг чорууга шындыг болуп, чонун мурнууда чогаалчы кижиниң харысалгааны мөдөрдө билди, коммунизм тургузукчуларын...

«Угун-дески Бардык шүлүк Угулгалып хаастаан лет, Урукталып басы келген...»

«Угун-дески Бардык шүлүк Угулгалып хаастаан лет, Урукталып басы келген...»

Чөптүг негелде

Бистинь Самагалдай суурга келген, Душкан-на кижилең:

«Силерниң суурунуң Култура бажыны кайда ирги?» деп айтырар болунарса, иштиңде ол арай эгенгенгиз минчээр харындар:

«Бө тыт Советская кулмчугу-биле суурнуң арыг талазыче көрүп бажын олурарыңарга, мынар терим иштиңде турар бажын ол-ла болгай. Дамптынган көргө улуг авес, аркагыр берген бажын турар...

«Угун-дески Бардык шүлүк Угулгалып хаастаан лет, Урукталып басы келген...»

«Угун-дески Бардык шүлүк Угулгалып хаастаан лет, Урукталып басы келген...»

Даарта — Курск тулчуушкунунун 20 чылы

Бедгород-Харьков оорунда миналарны саберларның ап каап турары. Мурнууда СЭТА-ның шериғ фотокорреспондентиниң турган И. Оверскийнин фотосу.

ЧУРУНТА: (оң талазыдан) Калинин суурунуң колхозунун даргасы, Социалист Күш-ажылдың Маалыры В. В. Грачев, Жеденевскийн бугуруга участанунуң эргелекчи П. И. Захарченко болган партия организаациянын секретары А. А. Анщенко олар колхозтуң үрени шенээр участанууда.

Фото Л. Портер биле О. Сизовтуу, СЭТА-ның фотохрониказы.

Социалистик чурттарда

материалдыг когараларын чедирген дөһ-оон-даа өске хөстөтөр хамааржыр. Практиканың көргөскенин бугаа адырга, маргызда комиссияныг хөстөтөр көрүшкүнуң бугурудааның медерелинге дээр салдыр чедирер ар-ганы берип турар: профессиональ шийтектилериниң орунуга мында болгун заволунуң төгөлекчилери ху-дуну заволунуң төгөлекчилери ху-дуну заволунуң төгөлекчилери ху-

АРЫ БИЛЕ ХОВАГАН (Басня)

Ары сениң канчанташтың Улус шугу Ажок-ла унелээрлэй! Ажылчын Ары Анаа мону чугаалап-тыр: — Чуу деп чө? Шугувайын керем, өнүк. Хөвир-дүрүң Кедей-даа каас болза, Кылыр ишке Кычан-даа чер дора-дыр сен. Иччангаштын Мыдыг-дыр ийин, кээргенчигей...

Тывамда чаа көвүрүг бар

Көвүрүгү ажыглага кишеринге уткуштур, ооң эрес-маадырлыг тудугуларыңа алдар болдурдум. Дежил чадаан эриктериңи умураштыр Демир-бетон көвүрүгү курмаптыбыс. Мениң таваа сурушкен чон адагаштар Неми божымын бугуруди тургулааным, Чонуну күжү көмчүр-ла-дыр, аштырдың — деп, Шолураан суг апар дагжар, билингениң. Хоочун хөмин Тывамда чаа көвүрүгү Кынар нешпес, наандык чуну сөөртпөзил, Нылдыгын иш, чагай-ла чуну бугурузи Коммунизм байлаа болуп чизелерди. С. МОЛДУРГА.

ДУЛГУУРАЛ

Улуг, биче шоочаларын Ужуру-даа нарын керек, Белең, тааржыр дүлгүрү чокта Мессидежин болбоюн керек, Калартап каан чердиңде. Хары кизи эрттирбес-даа, Дүлгүр туткан колдар чокта Дүжүп бээрни хуулар-даа, Кижилерниң сөткүлүңде Кирер чүве—дүлгүр болур. Эпин, чөптүг талазычы Эпин, сиңип билдир-дир. Кандыг-ширин дирктенер-даа Чаш хаак ышкы эгилчии кээр, Хагдычак дөң кижилер-даа Часкы хүн лет казыл кээр. Ынчалза-даа дүлгүр төдү Ындык авес болур чорау, Чеккиңгиз, бак чүвөлөргө

МАЛЧЫНЫ БИС

Эрес-шалып малчынар деп Эргелдеде алдарган бис. Эт, дин, сүт бугуруу бээр Эрим, Тестин малчыны бис. Механизастан бригаты Мержилдиг башкарган бис. Улуг, биче малдарымыс Унсаадымып алгылаан бис.

Калинкааның авазы (НОВЕЛЛА)

Б ИСТИННИГЕ мындыг кыш дүшпөздөн бээр үр болган чүве. Хар улуг, сөөк-лаа бол, ала дүшөөр улашкан. Пушкиннин чогааларында деп, өзүлүг-ла орус кыш дээрзин агакын көрүреним! Эртен ажыкыне чоруп оорунда — буттарын аянда чаржаң хар кийи-равайн, хуугаазыңаң артык хууга-азыңаң келгенгиз апар. Мингута хуу-гуази дүшкөң, дынаалал көр — сир-гиз-сеткилиңиң мр долар. Ириңиң өктүг үнү бичи боор чөрү-ла, кү-дүчүнү өйөлдө, өске аяннар-биле толушкан, кижэ дынаваан чаа ал-галарын төрүп, улам талалачыны-биле күттүлүп турар. Орунну уламчатар сен. Арыг агар төрөк долдуур тыңдыңын, хад-дарың ала-чагалар-ла чалгынар-гыз-даштыр чалгынын, дөп-дөргөң бе-

Сиген шөлүндө дүн

Сырыннаарга, Шилкредир сиген дагжаар, Шынаа дүрүрар Сиген шалу удуу берген, Чүлө чаңгыс Ийи кизи айдын дүңе, Чүмү чүве, Иzig-тулун көөөрөмип тур. Чоон үнүңү Шала мытыкыр — дуу ол — дээш, Чоога ынды

карактары — кудайдан чап-чаа дүшкөн ийи эжеш дамды-ла. Болугур хур-рөк бурузунга канчан дөһөөр боор. Бөрүгү аа, тончуужа мырнай чаш хар-ла, кидис-кидирге болган хөд-дарынын хантар бөзүн шүптүзү-ла чапгыс-лаа карарар өң чок — ак чыт. Бузулуг-ла тоол маалыры — хардан кылган уруг-ла! Ала-нези шыдаалды-дыр дээрди уруттуң кеткен хөвлиндө көкү. Ын-чала-даа илп чоругуру бичи чы-рраа-тергежигежиз хол-биле кылган. Кырган-ачаыңаң бөлө-лаа мынааң, часыңгызың өртүп, аава-даа бо-раст берди-ле мынаан. Хөну грабтын чаңгыга тура, кы-нчы-ла ынакшымын, өөрүшкүнуң и-ри? деп боданыр сен. Урутунуң дү-шкөңүңаң улактарыңаң. Бу-рунгу хүн көргөңиң кыстан дүңгү-үнү мыгаары берге. Недей иштиңе кара уштал келгизме-лаа, кыстарың орта-ла тынып ал шыдавамын. «Чеди өнөлдү авес депсе бо?» деп бодамын. Чеди өнөлдү уруг аактым — деп улус чугаалашса-да, а бо дээр-ге, тоол маалыры ышкыжым... Чаш уруг бурузу мындыг кадык-шымак болур бола магалыг-ла-дырма!

УРУНУЦ боду-биле, ооң соонда авазы-биле ужурашкыме тывызымын догалашкычым ча-дааш, лык-ла түрөң мен. Бир катан Комсомольск кулмчугу-зуну куду болуп орумда — чыраа тер-гежигештиг тоол маалыры мурнуу-ла бо-дур ийин. Кымың уруу өзүс, ай-тыр көрөй азыр. — Сөңү азынын кым дээрди, кы-зым? — Калинин — деп, шаңдан тура таарым кижиниңе мыкшак дилим та-рымылды. — Калинин Авесне?! — Чо-о-о! Кээ-ле-ле?! — Охай, Калинин. Чараш-ла а-тыр.

Сарааттарга айтыр-даа-дыр. Ичи хүнү Ажыл-биле удөвтөш, Иштин-ханчун Аразында чугаалашкан, Шалып ишчи Чалыңлар деп ам-на билим: Сиген бажын Шимчөтпейн ойлай бердим. В. СЕРЕН-ООЛ.

— А авангиз алы кымыл? — Бригада. — Чуу дилир сен мон? — Брига-да — деп мындыг. Баз-чаар боор, уругта бузүрөөр ужурга таарыштым. — Мындыг-дыр өө. Бригада. Бри-гада! Чорутарым кайыны чорда, баш-тай көрүп турганым кыстарга дөмөй-лөшпөс бир кыс чедип келди. — Дөлдүң бе. Калинин? — дөш менче бичи-даа кичөөңгөй салбай уругга көрүп туру өң. — Чок, домдзым, авай. «Авазы бо-ла-дыр» дөш анык кыстан айтырдым: — Бригада силер силер бе? — Ийе. Бригада мен мен ийин — дөш, хулузырун кадым. Адмырның солугуу аа? Ындыг атты динчың көрбөң кизи мен! Бригада мөң кайтай бергенимиң эскерип кааш, эелдэ-биле чугаалай-дыр: — Мөңү адмын, силер, бир ду-гаарында кайгап турар өзүң. Мөңү чоғом адим бригада авес, Лэ-рыс... Бригада ам фабрикада ажыл-дап турар... Он чеди комсомолду кы... А он сөн Калинин карак-тан турарым бо-дур. Бөгүн — мөңү эөөдөм. Даарта Тани келир, оон соонду үш Галина ошун-солчур, а оларнын соонду үш Юдизина... Калинин оон сес авалык болганымдан бээр беш чык болду. Оон авазы били-тиг бригадының кижигиңуң турган, малшыга чораш, оозал-оңдакка та-варышкан өңгөн. Ийича Калинин чүтүлө үш айлыг чүвө, Калинин шүптүзүс кады кижизилип турар бис. Авазы мыкшак бугуру ажылчын бо-луп өспөлдө ошу кагыбис бис. Анык кыстан чугаазы мөңү хө-рөөмгө соглеттиңмес эргич чүтүлү койлаптыканың болду. Хуу аз-ке-рөөңиң кезичкеңге бо-ла бүгүдө өзө депсе дээрин хөстөтөр сактып бедем.

Оңдурган Д. МОНГУШ.

Бирги делегей дайымың үе-динде Россияга барган мей. Москва, Киев, Петроград — фронтунуң мур-нуку шугуму турган. Каза-даа чо-рааш, чыдып калган бөдүн кинока-меразын ажылап чораш бис. Ско-белев дээр комитеттиң киносабы-рынга ажылап турдум. 1917 чылдың Октябр чедип келген. Төөгүлүг хуниерин, кизи ишталасаңиң төө-гүзүңдө чаа эра ажытыптын турары-ның хөстөтөр бугуруму билп тур-ган мен. Ажылчаның хайнымың хөстөтөр демонстрацияларын көргөн мен, ханың тулушуңуңаңың хөстө-төр кедергиз дүргөң-биле калбарып турган. Кино тирттырышканың

Ол чөргө чөң ийи — дөш, ол эжиңке улапты. Мөңү чачым-биле эрпөл чмад, тур када доктаагаш, хулузуңуңаң, үнүп чорупту. Ол дээрме мөңү Ленин-биле бир дугаар бөдүң сөөлү ужуражылган болган. 1918 чылда Мальевский Польшаже элп келген. Кинокамера-биле оон инак ажылы 1939 чылга чедир улам-чылаан. Ооң соонда гилтерге эже-ледиги коругунч чылдары келген. Польшаны Совет Армияның хостө-анскийн сорда, Ян Скарбек-Мальев-ский найысмагала он ийи чма ажыл-даан болдум. Ол ам пенсияже үе берген. ВНК. КУЗНЕЦОВ. СЭТА-ның корреспондентив.

«Угун-дески Бардык шүлүк Угулгалып хаастаан лет, Урукталып басы келген...»

Хортобадьтын кырында хүн

(ОРУК ДЕМДЕГЛЕДЕРИ)

Шагдан бээр чалгааранчыг хову дээр турган. Венгрияны Хортобадь деп улуг эвес хөмчөгжиний ийн талазында шөйтүгөн ховуну чүг-ле чалгааранчыг эвес, харын база үншү дүгүт чок хову деп санаар турган. Чүс чылым мурунда Дебреценниң ведеа санымда үнер «Хортобадь» деп журналы мычтарар билээн: «Шуту-ла чүве куурарты өргөни калган чер, кижилерге четни бербөөн, Альфельде чүс-чүс муң кижилер аптангы байдалга аркан, мычтанган оралга лхөбти-да, ажылды-лаа кым-лаа берип шыда-вас болган».

ЧЕЧЕРНИНҢ ХОРАЙЫ
Чоокта чаа даштыкы журалистер-биле кады Будашет — Солнок — Карпаг—Дебреценниң оруу-биле чорур уруг мөөзө таварыш-кан чүве. Дебреценниң мурунда барык чүс километр дүртүг ырак черге Хортобадьтың илгэ хадымн сырыны экөөн турарын лаап билип алары анаа пассажирге берге. Хову-да хоорай аян-чорукчу кижини бо-дунгү хөлөгелг сериниң байгамчык арга-эзими-биле уткуп алар. Ол арга-эзими хоорайныч «хөдөмдөн оон күдүмчүлөрүнө шөйтүг чоруткан, дарктар-биле түтүч бер-ген. Харын трамвай шугуунуң ара-зында, фонтаннарын аразында, чер болганда чаагай чыттың өн-базы-н чечектер кекжөөн шактарда чыгир-тиленип турар.

Дебреценне бүгү-ле чүвени кижэ кайтай бээр: улуг сүг чок хову-да хоорайның тургустунганы, ону ты-вызыкта ышкан адааны, илгэ сүлгү бассейнер, адролуп шинчилелдерниң институту (мында бугу делегейге су-рагалыг венгр физик доктор Шандор Саллаж амылдан турар), Венгрия-да карачангы крематория (өртөдир стуту), чуртта база бир зооучун колле-гиумунуң ханаларында бизжөөн чу-руктар бар. Коллегиум Дебреценниң соонда 600 чыл болганда тургус-тунган. Анаа салым-чазаның венгр шүдүтүчү-чырыдыкчы Михай Чокай-Витез, шүдүкүч-классик Янош Аравь, аш крайның дугайында шы-нгы чүдүлү болуңун өчкөрткенин бизжөөн чогаалчы Жигмонд база өске-даа дыка хөй шүдүкчүлөр, өрте-дөр, Венгрияныкы турган ажил-дакчылары өргөнип турар. Оон библи-отекасында 36 колдотар, эрте-бу-рунгу шагын 120 чогаалдары бол-ган 400 муң том номнар бар.

Венгрияныч төгүзүгө ийн удаа Дебреценниң коллегиуму чурттуң хуу-салымны шинчилерип турган чер болган. 1849 чылда оң хуралдар залында Национал хуралдын сессия-зы болуп өркен болган анаа Вен-грияныкы хамарышас чоруну чар-лаан болган габсбург салгалдын хаанынын дүшкөн дугайында Декла-рацияны хүлэеп алган Венр улус-тун национал-хосталгалыг демисели-нин баштыкчы Лайош Кочут өл Декларацияны Дебреценниң рефор-мат хуралының кафедралыңдан ном-чан. 1944 чылда Совет Армия ол хоорайны хостаан соонда, Тур наци-онга чазакты анаа тургускан. Ол тургустунган чазак фашисттер Герма-нияга удуу дайынын чарлаан бол-ган хөй-хөй демократтыг реформалары боттадырган.

Бо крайныч чыл демдегелин ка-дагалган бузуг өргөнип турар, Де-бреценниң музей болуп турар. Са-лым-чазаның венгр чуртуну Михай Мункачичниң «Ессе homo» болган өске-даа ажилдарын мында делеп тур-гускан. Венгрияныч өске-даа улуг хоорайларындагымы ышкан, Де-бреценниң шөдөринде Кочутка, Пе-тефиге болган өске-даа национал мадырларга турскаалдарын тургус-кан. Хоорайныч бир шөдүнде само-летту чуртун турган, кылган турс-каал бар. Ол дээр, хоорайныч хо-саар дээш тулчуушкуннарга өлгөн совет жудукчуларга турскаал. Де-

реценде университет, кады ажил-лагы академиязы, медицина болган педагогика институттары; консерва-тория, театр, стадион, ажык бас-сейн, зоопарк бар.

Хоорайла чаа-чаа тудулар чоруп, чазартып турар. Мында Совет Эви-ленинч дузазы-биле кылган амгы үениң болбазыраңгай подшпикни заводу пенциллини заводу, идик фабриказы, Дебреценниң 1561 чылда үндөзүлөтүнгөн кайгамчык типогра-фиязы ажылдан турар. Дебреценге база бир бүдүрүгени — консерва-заводун тудул, ажылдалга кийрген. Ол завод кожаны Сабольч — Сатмар областың фруктуларын ажылдан кыл-дыр, медицина херекселдеринин заводун тудул турар. Амгы үениң болбазыраңгай болган пассажир-лерге таарыштыр тудул «кылган вокзал» 1961 чылда ажылдан өтө-лгөн. Чурттага тудуу калбарын турар. Чыл бүрдүгө хоорайга 500 хире чаа квартираларын тудул ажылдалга кийрип турар. Оон кыдында ам бе-нин чаа чуртталга району өзүп үн-ген. Көдө ажыл-агый кооперати-втеринин кижигүнеринин Венгрия-да баштайгы дыштанар бажыны хо-райныч ногаан болган хөлөгелг ра-йоннарын бирээзинде ажыттын-ган.

БОТТУГ ЧАУУДЕР БОЛГАШ ФАНТЫЛАР

Ам Хортобадь херек кырында бот-туг чүдүлөр-биле байлак апарган. Мында эөн чылар чөлдөр өзөжөөн бар чылар. Шаанда шагда чыл иштинде ийн удаа эрини ашкан, ол оранны мыкталдырып турган Тиссаның су-галары сугтарыга ханаларының аа-жык улуг четкини-биле өлчө атып чылар болган. Кууртулг чөлдөр уузулуктарың турар, мында рис та-рыны шөлдөр калбарган, балыктыг хөлдөр көвүдөн, ам безин 4 муң хөлдө черле маш олуртулганын чоруткан.

Бузулук терен сугулг хемге дөмөй чок чөөн ханалды кечип келген бил. Ол ханал Тиссалектин соңу та-лазында муруну талазынче Берети-цага чедир 90 ажык километр ырадыр шөйлү чоруткан. Ону улусчу өргө-чазартыптын дөмөй туккан. Бо ка-налдың тудуңга күрүне бир милли-онд ажал форинтин (венгр ашка) чарыдалан. Сугтарыга четкини чыл келген тудум калбарып турар. Бир өзе 1958 чылда Хайду-Бихар обла-скага чүткө 13 муң хөлдө черин су-гарып турган болза, бо чылын 70 муң хөлдө черин сүт-биле ханларган, оон иштинде 14 муң хөлдө хире чер Хортобадьга хамарыкчы, а ам ол шөлдү 200 муң хөлдө чөлдү көвү-дөдирин планан турар. Тиссаның суглары Тиссавашарга деп черден муруну чүткө 50 километр ырадыр агып келер. Барын Кол канал 46 муң хөлдө черин сугтарар арганы бээр.

Бо бүгү ажилдарын план өзүгаар чорудуп турар. Ам бо хову-да кижэ-дир доктаамал чурттаары-биле ча-нын кээп, чаа суурлар тургустунуп турар, школарын, культура ба-жынарын, өмнөгелерин тудул тур-гар. Ам Хортобадьтың чери чоокта чаа улуг күрүне ажил-агыйны кыл-дыр каттышкан, мында алды ажил-агыйлар кирген. Ол ажил-агый шымдагы ажил-агыйларын бирөөн, мында 46 муң хөй, 4 муң ажык саар инектер, 40 шөлдөргө чөмшүчүлүгелерин чажар муң хире куштар, 150 тракторлар, ийн самолеттар бар. Куражыл-агый балыктыг хөлдөр-биле база байлак. Ол хөлдөр барык 8 муң хөлдө шөлдү эзеп, чылда 22—24 муң цент-нер балыкты берип турар. Чылда 220 миллион форинт—ол ажил-агыйны орулгазы мындыг.

ЧАРДА
Ам Хортобадь чалгааранчыг эвес, үнүш-дүжүктүр чер болу берген. Мы-нда чаа амыдырал тургустунган. Ол

чаа амыдырал эрте бурунгу шагын оруктарының бедирлешкен черинде ховулуг черин шаандагы аллары-биле чарланың кыразынын ааантаг уткучкан. Чарда дээр, словары-да тайылбырлап турары ышкан, ара-гачылар чыгыр бажык эвес-тир. Бир эвес арагачылар чыгыр бичин казанак бажык турган болза, венгр улустун чарлаш ышкан мыдыг ая-ныг танымы канчап тыттып кел-ген деп?

Баштайгы чардалары кадын Мария Терезияның айтышканын өзүгаар 18 чус чылда туккан деп санап турар, а турктарын чуртуң иштинден үндүр сывырган соонда, дораян туткан магат чок. Дебреце-нчаада бүгү ортагы Европаның мал салдылар төвү болуп турган. Хоорайже кирген кол оруктарда бир азының улуг эвес «ортоадыл» тургустунган. Оларга мал кадарчы-лар, садыгчылар болган өске-даа ки-жилер дыштанып, ховун, чөмшөп болуп турган. Чарланың шагдан бээр кол чүлү хөгжүм болган вино-градтан кылган арага болуп келген.

Хортобадьтын чардазын Венгрия-да бир дөмөй сес баганалыг даш көвүрүгүнү чанында, хемнин өрнин-де туккан. Ол чарда чүс чылдын мурунда турганы ышкан ол хөвөөр кадалатышкан. Оң кирер эжиниң ханазында Шандор Петегите ту-раскаал болдуруп, оон чоруну си-клип каан даш самбыра хүнге чайы-нанып турар. Самбырада бизжөөн бишкек 1842 чылда шүдүкүч-рево-люционду анаа чоран дугайын хө-рөчлөп турар. Чардада делем со-галарыг улуг ароз бар.

Анаа кижилер кирип келген, сто-дарың артыга олуртуптар. Олар-нын кайызы малчыны, балыкчы, каймык тракторизм дээрин мтап билди алары ам берге. Өрөлдүн бу-луңунда — хөгжүмчүлөр. Олар өл-чө кижэ. Ол дээр, Бураның өр-бүдөлинин хөгжүмчүлүгү. Хортобадь-тың чазартышканын дигр херечи-ни — кырган Янн бодуну хөгжүм-биле ол булуңга 37 чылда туруп, ойнап келген. Яннын чанында оң дунамыз Жига акызы-биле кады ойн-тап турар. Жига ол кадарчылар ирайынын 150 хире улусчу ырадыр бизжөөн болган хөгжүлүп турар. Оон өскө дөрт кижэ—оларын оолдары.

Каларының боттаганын күзөп бол-ган мындыг хоочун ири чагылашып турар:
Хортобадьда үнүштер чечектеген А үнүштерде өөр маллар өлтөп чор.

М. ПОПОВ,
СЭТА-нын корреспонденти.

Астрахан область. Эрткен чылга бодаларга, областың колхозтарына болган совхозтарын кукуруза тарылгазы муң гектарга көвүдеткен. Наримановскиниң бүдүрүгө өргө-лөткөн Ленин атыг колхозунда куку-руза чаагай үнүп турар. А. Шуган-позаның бригадасы 150 гектар чер-нин гектар бурунчүдөн кукурузаның 500 центнер ногаан масанын болган 40 центнер таразын алды деп шиптирлээн. Дүжүтү ажаан алган соонда кукурузаның ийни тарылга-зын база чоруткан турар.

Чурунта: бригадир А. Шуганпоза биле тракторист Н. Сафаралев ку-куруза шөлдү.

Фот: А. Заплетинниң. СЭТА-ның фоточыныказы.

ВУЖАР-ВАК СҮЛЧЭЭ

ЛОНДОН (СЭТА). Лейборист-партияның национал күтүсчүмүнү кижигүчү Ив Микаэль «Трибун» деп ведеа санында үнер солуга бизжөөн чүдүгөн курд партизанаар даглар-да чаштына берген болган ирак шери оларнын удууларыныкынын ой-тур шал шыдавы, мычтанган ирак шери курд суурларын уузулга, мында артып калган хөрөжөөнерини болган бичин урутарын өлүрүч чок кылы-нын орадалагып турар деп айтып ту-рар.

Кажан рак чазак «хантер» деп хыдыкчы-бомбардирщиктерни база «Сардин» деп танклары салар дугайында дилег кылдыга, Англия-нын чазак Ирак чазактың дилөгө-гүралыг болган. Ол чөпсек Кувейт-ге удуу ажыгалтынымас болуп дор-инин дугайында хүлөлдөни ол ирак чазактан негез. Ирак чазак мынды хүлөлдөгөн белин-биле бер-ген.

Ирак чазак «хантер» деп хыдыкчы-бомбардирщиктерни база «Сардин» деп танклары салар дугайында дилег кылдыга, Англия-нын чазак Ирак чазактың дилөгө-гүралыг болган. Ол чөпсек Кувейт-ге удуу ажыгалтынымас болуп дор-инин дугайында хүлөлдөни ол ирак чазактан негез. Ирак чазак мынды хүлөлдөгөн белин-биле бер-ген.

Чониниң аас-кежигичи амыдыралы дээш боттарының амы-тынын берген кызыл партизанага мөңгө турскаал бо-дур. Анаа хөй-хөй кижилер кээп, кызыл партизанага сактышканы кылдыр, дигр чечектерин саяп олурткан. Бо турскаалды дескинар чүзүл-базын чечектерин тарып олурткан болган оларны эки ажаал остуруп ту-рар. Чамалыкта оон чаныга бичилер — урулгар садтарының кижэ-лтиргенерини база чөткөтүлп кээрлер.
Бо чурктан Кызылдың бир-ле урулгар садының бичилеринин анаа чораянын көрүп.

Найыралдың болгаш кады ажылдажылганын чайыннанчак чижээ

ВАРШАВА. СЭТА-нын корр. В. Ку-шеповтың дамылып турары болза: Социалисттиг чурттарың делегейге кады ажылдажылганын чайыннанчак кады удегер-чижээ болза, Польша Улуу Республикада Плонк болуп, Польшада улеттирчү чаа адыры — нефтехимия бот-бодунга экономикаг дуура-лажыга Чуваленин хөмчөздөдирин-ге мында тургузуп турар.

Плонкин нефтехимияг комби-надын дегир тургузарында бирги чериниң оройн Совет Эвилед, ГДР болган Чехословакия ойнап турар. Польшадагы машина тудуунуң Орджоникиде атыг заводу Улуусчу Польшага 12 нарын химияг устан-оваларын болган нитри дегенин 1.213 тонна болуп турар апарату-рын, Брнода машина тудуунуң за-воду — турбиналарын болган котел-дарын, күчүлүг наостарын чорудуп

бээр. Нефтехимияг комбинаттың ту-дуушкуну шиптирлөүгө үеинке кир-ген. Волганың өрктөрүнелер баштай-гы нефть, «Найырал» деп нефть да-мачылыгы-биле ноябрьда анаа келер. Совет документацияга үндөлдөп тур-гускан, нефть болбазыраларына хө-рөгөлдөр, күчүлүг хөдөйлөндүрүп установаалар ам безин дээрке бедип үне берген. Нефть кадалаар борбак хөвдирлиг чөпөсловак дершикчи-лерин болган нефтини баштай арга-ла-рына херек установааларын тургу-зуп турар. Крекингилер, нарын контроль-хөмчөөлдө аппаратуралы ажылдарына белен. Агрегат, уста-новка, машина буруннде мындыг маркалар көстүп турар: «ССР-ге кылган», «ГДР-ге кылган», «Поль-шакы кылган», «Чехословакияга кыл-ган».

Скопледө байдал

БЕГРАД. (СЭТА). Чер шимчөөш-кенинин үезинде урегел бажынар-нын буундуларын арылгап аштаар талазы-биле амыл күне-даа, хүндүс-жүргөн. 100 ажык кижэ ам-даа чурттаар оран-сава чок болуп турар.

Кагылдала таварышкан хоорайга дуураамчыны Югославиянын бүгү чону күргүзүп турар. Оон анында 33 чурттарың кызыл крест национал организациялар Скопледни чурт-такчыларына эм айман, азы-чөмни, ашканы болган өске-даа ол ышкан чүдүлдери чорудуп бээр деп турарын меддегени. Социалисттиг чурттар ду-даамчыны хамгыты мурнап күр-гүзүп өткөлдөн.

КАР-нын КНО-да төлөөлекчи ойтур шапкан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Каттышкан Араб Республиканың КНО-да төлө-лекчи КАР-ның шеригери Йеменде хоранаар бүдүмелерин хергелеп турар дөзөриниң дугайында англи парламаның дындагыларынын тарап непереп турары-биле хообаштыр, парлага конференцияны өрттирген.

КАР-ның төлөөлекчизи ол бурун-дүдүмчүлүгүнүн көңүс хоозун нүгүл-мөгө-дир деп ойтур шапкан. «Йеменни муруну чүк кызыгарында англи шериглериниң агрессии өнүк-чөгөдүр империалисттиг үүлдүлериң ча-жыр» болган «Аден протекторатында бодунуң деспотизмин, жүр-дүрлөк политикадан килденген хөй-ниитиниң кичээлгейин буздуду-рар» дээш, англи парлага болган англи эрге-чазыгарлар ол нүгүл-мөгө-ни кара-өжөгөр кылып турар-дыр деп, ол чугаалаан.

Учкунуң аягырларга

БӨГҮН
«НАЙЫРАЛ»: «Полканың огул» 10, 11, 40. «Уш мушкетер» (1-ги 2-ги сериялары) 1, 20, 5, 8, 40.
«КАА-ХЕМ»: Урулгарга программалар 10, «Кобра» операция» 11, 15, 1, 15. «Даартагы салгыш човашканы» 3, 15, 5, 15. «Билднемес хөзөгө» 7, 15. «Хоорай өскөн туур», «Туугунуң чаа чүдүлдери», «Даартагы салгыш човашканы» 9, 15, 5, 15 шактарда.

«НИСЕП»: Урулгарга программалар 10, 30. «Дигр маадырлар» 12, 30. «Чүрөк өршөөс» 2, 30, 4, 30. «Улуг болган бичин кижилер» 6, 30. «Палитра — мээң чуртталгам», «Авангар, чараш болган калкы», «Улуг болган бичин кижилер» 8, 30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Кижэ дүжүп бербес» 11, 15, 1, 15. «Өнүгүүнү дугайында» 3, 15. «Парижтин бурган иезиниң херими» (1-ги, 2-ги сериялары) 7, 15 шактарда.

ЧАЙГА КИНОТЕАТРА: «Эрик шөл» 11, 1, «Чоруп-ла турдуу» 3, 5, «Аас-кежиги үнелээр» 7, 9 шактарда.
АВГУСТ 5-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Мажковскин мичаар өгөздөн» 10, 12. «Уш мушкетер» (1-ги сериясы) 2, 6. «Уш мушкетер» (2-ги сериясы): 4, 8, 10 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Фронтудан чагаа» 11, 15, 1, 15. «Екатерина Воронина» 3, 15, 5, 15. «Ызыгууртанарчың нитилелчилик орук» 7, 15, 9, 15 шактарда.
«ВОСТОК»: «Ө-бүтүр чок» 3, 15. «Улуг болган бичин кижилер» 5, 15, 9, 15 шактарда.
ЧАЙГА КИНОТЕАТРА: «Экин, Гнат!» 7, 9 шактарда.

Хүндүткелдиг эмчи

Эвезиң каш чыл бурганнар Тап-бай райондуг Кочетово суурга мындыг чугааны уругучу дыңпап болур турган:

«Бистиң Коммунизмниң хөре-ли» колхоз каттышкан улуг ажил-агый-ла болгай. Ол хөре-лиге мында эмилелениң таарымчалыг бажың-даа чок, ажилдар дээш келген эчкилер-даа үр болбайн чоруп каар-дыр. Эмилел пунту-зу та кажан орта ажилдар чүс мынадыр».

1957 чылдың чайымында колхоз-ка база бир чаа эмчи келген. Ол болза Кемерово обласка медицина училищенин чаа-чаа дооскан, Тываның колхозтарының бирээ-зинде ажилдары-биле чөдөп кел-ген амык эмчи Надежда Григо-рьевна Гаврилова болган. Ол кел-ген дораян колхозчуларын ам-дыр-ла-чуртталганы-биле танымал, ө-бү-ле буртуунуң културлуг демисели белдире дээш, шуудуру ажиллап өткөлдөн. Улуг үр бо-баанда-ла Надежда Григорьевна шынал-ла чамык-чаагай, хүндү-лөөчөк, биче сеткилдиг кижилер-

Кижилерниң кадымы дээш кы-мымак ажилдан турар бо эмчини чон ортузунга бо-ла көрүп болур. Ону чоок-даа, ырак-даа черге ча-лаарга, бүгү херек чүдүлдери ал-гаш, дораян чоруттар. Соошү үс-ле ол ыраккы турлагарда чурт-тал олар муралчыларын хүндү-лүг алачымы болу берген. На-дежда Григорьевна бо чылым бо-лууп эрткен чер-чер Советтериниң соңгуулазында көдөз Советтин депутаттыга соңугулан. Колхоз-чуларын кадымы дээш эмчи бо хире кымымак ажилдан турар-ла, колхоз баштар чери чаа эмиле-ге пунктузун тударыны салгыш салбайн турар, а амык кижилер-нин эмчи шагдагы-ла бичин бажы-минда хөдөөп албайн. Колхоз төвөгүнү даа 4—6 орунуг эмиле-ге пунктузун тудул бээрин чон де-лел турар.

Оорларга шыңгыы согушкун

Колхоз кижигүчү эвес хамааты-ларнын хуузунда өнүгүүдө турар малды нормаларынын дугайында РСФСР-нин Дээш Советиниң Пре-зидиумунуң 1963 чылдын май 6-да Чарланың үндөлдөп, Тыва АССР-нин Министрлер Чувале-нин үндүргөн доктаалы республи-канын көдөзө ажил-агыйын улам ийни хөгжүдериңе болган күрүне-нин хөй-ниитиниң база хамаатылар-нын хуу өнүгүңе жүр-дузалыг. Оон-биле кады кемиг херек үгө-дөр кижилерге ол чорук база улуг согушкун болуп турар.

Колхозчу эвес чамык хамаатылар хуузунда азырталып турган чорук нитилелге амыкты күш-ажык кы-лабын, күрүенин байлаа болуп азыр-ны кайы хамаан чокка өлүрүп кы-рарына оларга өптин болуп турган. Чамык кижилер хуузунда малы-нын норма чогун ажыгалса, нити-лин малдарын оорлап шингездир чор-дуктары үгөлдөп турганнар. Таңды районун «Тилдиге» совхозунун ажилчынарын турган М. Шаала-Ху-ндаа баштаган өлүк оорлар Каа-Хем районун «Совет Тыва» колхоз-чунун 83 иртерин оорлап, улешки-лөөш, боттарынын хуузунда док-ла-рына калып алган, ажылдап тур-ганнар.

Совхозтарың эвс, сүт белдээр баазаларыңа амыктын болуп кирип алган, боттарынын хуузунда малды-гагазын, күрүениң малын өске кижилерге оран-солуур болган сакты-сайтар чоруктары чамык кижилер кылып турарлар. «Сукпан» совхозун ажилчынарын турган Кыр-гыс Доржу, Сарылгар Кара-оол олар кадырып турган чыгыштанан бир семис малды хамааты О. Мөнгөниң хуу-малына орана. Дага Дагалдай дөр-дүн эркен күзүп күрүениң чыгыш-тын Кызылдың мал баазасында ду-жаары-биле Бүрен ховузуңга кады-рып турган, хамаатылар Денек-оол, Кан-оол, Биче-оол дээш өскөлдө-р-да нитилел-биле 21 баш малды салып, оорлап сайтарган, күрүнеге биче эвес

Ичтанган хамаатыларын хуу-зунда малын нормалар дугайында Тыва АССР-нин Министрлер Чувале-нин үндүргөн доктаалы нитилелин малын оорлап төтөгөлдөр чоруктар-дан камгаларына база түтүлгү-жүр-дузалыг. Ол доктаалды амыды-ралга хажык чокка боттадылары дээш көдөз Советтерниң күтүсчөмнаны шыңгыы демсеежир узултур.

С. ШАЛЧИМА,
Тыва АССР-нин Дээш суудунуң кижигүчү.

Республикага АГААР-ВОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн шокор бузулган, кезек-чакыстап болган диниреп каап хүн-ээр. Кызылга шоолуг бораннаас.

Биче халымыр. Хүндүс республикага

25—30, а Кызылга 28—30 градус илг болур.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Картофель

Картофель биле капуста чөм чүдүнде С витаминниң кол үнер дестери болуп турар. Кузун ажал алдынган 100 грамм картофельде ортума-биле 20—25 мг витамин С витамин бар.

С витаминниң картофельде бар болуп турары доктаамал эвес. Ол витаминниң хузу картофельди кайы хире үр үеде шыгаанында хамарыж болган кыштарды шыгалан картофельде витамин күзүп турганында 50—70 хуу өзөжөр. Ол ышкан картофельди чөм кылып, хайныдырып, сайгарып турда С витаминниң чыдарын улуг болур.

Салат болган винегрет кылып картофельди кежи-биле шоо-луг эвес сүтга ийнеп, азы ишти баалыңыг ак-демир сак-чынарга бусака хайныдыра эки. Шам мычар хайныдырарга С витамин картофельде колдуунда-ла урелбени арттар.

Аштап каан картофель кара бербизин дээш ону соок сугта сугар. Бо үеде С витаминниң чамык кезип үрелер, а сугта үр чыткан тудумна чидирин улгадыр. Ичтанган кар-тофельди чүте хайныдыр муруну чарында аптап алары чугада. Бичин-бичин кылдыр хөндөктөй кезип каап карто-фельде витаминниң чидирин, урелбени хөндөктөй кеспөн бүдүн картофельдинден хөй болур. Демир дегенинде кар-тофельде С витамин кончуг урелбени, ичтанган ону тара-бас чүдүлдө кылган биче-биле кезери чугада.

Картофельди хайныдырарда хайнып турар илг сүтге сүп хайныдырар херек. Соок сүтге сукаш хайныдырган кар-тофельде витамин 50 хуузуң чидирер, а илг сүтга хайныдыр-ган картофельде витамин чүте 10—35 хире хуузуң чидирер.

Картофельди хаарып быжырада илг, четчир үс куткан савага хаарар. Бо үеде витаминниң чидирин 25—30 хуу бо-лур. Хайныдырган картофельди хаарып быжырага ол ви-тамин дыла үрелер.

Чуурган картофельди белдээрде хайныдырган картофе-лди ыштан кылган чүтүл-биле ийнеп, азы хылдан кылган шипшиңшиң дузазы-биле чузуру ала эки. Устүнде айтып-нымыс мышкан демир-аймаа